

غلام رسول محسنی

سوال: برخی آیات قرآن با دستاوردهای علمی ناسازگار است، از جمله در قرآن آمده است: «وجعلنا من الماء كل شيء حى» ، امروز ثابت شده است که همه چیز از آب آفریده نشده، پس چگونه این آیه قابل دفاع است که همه چیز از آب آفریده شده است؟.

آنچه که به اجمال اشاره شود، این است که دقیق ترین نظریه ای که از سوی دانشمندان علوم طبیعی، در رابطه با عنصر اصلی تشکیل دهنده ی ماده ی ابتدایی عالم ارائه شده، اثبات می کند که عالم ماده، در اصل متشکل از عنصر "سدیم" متراکم در فضا بوده است. این ماده در زمان های بسیار دور در حدود ۱۳ میلیارد سال پیش در اثر شدت انفجار، به اجزا و بخش های دیگری تقسیم گردید. خورشید، ستارگان، آسمان، زمین و ... با حجم و اندازه ی جداگانه خود، از این اجزا شکل گرفته اند.

مفسران قرآن با توجه به توانایی های خود و پیش رفت علوم جدید و ارائه تئوری ها و نظریه هایی از سوی دانشمندان علوم طبیعی به تفسیر آیات پرداخته و درباره آیه: «ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَ هِيَ دُخَانٌ»^۱ گفته اند که بدون تردید منظور از واژه ی "دخان" در قرآن کریم، دود اصطلاحی نیست؛ زیرا که دود از آتش است. در حالی که دخان در اصطلاح قرآن از آتش نیست، بلکه بخار برخاسته از آب، بر اثر شدت امواج است. و روایاتی که در تفسیر این آیات آمده است، نیز حکایت از دود و بخاری دارد که از آتش نمی باشد و منشأ اصلی عالم ماده را از آب می دهند. بنابراین، می توان دیدگاه قرآن، روایات و تئوری دانشمندان علوم جدید درباره ی ماده ی اولیه ی عالم را این گونه جمع کرد و این در پرتو حمل و تفسیر واژه ی «آب» و «دود» به ماده ی مذاب و گاز میسر است.

واژگان کلیدی: ماده اولیه، آب، دود، دخان، مذاب، گاز، انفجار و...

با این وصف، در توضیح بیشتر این پاسخ باید گفت که انسان جست و جوگر با فکر و اندیشه ی خود و تلاش و جدیت در پی شناخت جریان پیرامون خود بوده است. به ویژه با پیش رفت دانش در زمینه های مختلف و با ابزار و وسایل پیش رفته و مدرن هر روز در تلاش است تا زوایایی از دنیای پهناور و کهکشان های موجود در فضا را بشناسد. دانشمندان علوم مادی و طبیعی اگر چه توانستند گوشه هایی از این جهان مادی را بشناسند و

^۱. فصلت، ۱۱.

درباره ی پیدایش و چگونگی شکل گیری آن تئوری ها و فرضیه هایی را مطرح کنند، اما باید اقرار کرد که شناخته های آنها در برابر ناشناخته های جهان هستی بسیار ناچیز و اندک است. از همین رو است که دیدگاه های متفاوتی را درباره ی مواد اولیه ی عالم بیان کرده اند و از آن به نام تئوری یا فرضیه نام می برند.

قرآن کریم به عنوان معجزه ی پیامبر اسلام (ص) که صدق ادعای رسالت آن حضرت را اثبات می کند، خود دارای اعجاز در زمینه ها و موضوعات مختلف است، که یکی از آنها اعجاز علمی قرآن است. اعجاز علمی قرآن شامل مطالب و اسرار علمی است که قرآن آنها را بیان کرده، اما در عصر نزول آن که عصر جاهلیت و نبود تکنولوژی و صنعت، برای انسان آن روز شناخته نبوده و با پیش رفت علم و تکنولوژی برخی از آنها کشف شده است.

البته هدف و رسالت قرآن بازگویی معادلات و مسائل پیچیده ی علمی نیست، چه بسا قرآن این گونه مسائل را به عقل و اندیشه ی بشر واگذار نموده است، قرآن کریم با ارائه بدیهیات و بیان دلایل نقضی، انسان را به توحید راه می نماید و رستخیز را از دایره ی استبعاد او می راند و به قبول نزدیک می کند و اگر مسائلی از این گونه در قرآن آمده، برای توجه و شناساندن وجود خدا و یگانگی او است.

مأموریت اساسی قرآن همانا انسان است، رسالت قرآن بیان چهارچوب های بنیادین یک جهان بینی کلی از هستی و پی ریزی رابطه ی آن با آفریدگار آن است.

اما علوم مادی و نوآوری ها در جهان طبیعت، ابزارها و راه کارهای گوناگون آن، به عقل انسان، تجارب، اکتشافات و فرضیات او واگذار شده است تا خود انسان در این عرصه ها و بر اساس توان مندی های خویش به تلاش و کوشش بپردازد. سید قطب در این باره می گوید: مسلمانانی که می خواهند تحت تأثیر زرق و برق های خیره کننده ی تکنولوژی جدید، تلاش کنند تا اموری را بر قرآن تحمیل کنند و می کوشند تا قرآن را کتابی در علوم طب، کیمیا، فلک و ... معرفی نمایند که هرگز مقصود قرآن نبوده، در نهایت ساده لوحی به سر می برند. وی می گوید: قرآن در موضوع خود کتاب کاملی است و موضوع آن بزرگ تر از همه ی این علوم است؛ زیرا که موضوع قرآن خود انسان است.^۲ بنا بر این، برای تفصیل بیشتر پاسخ گویی این گونه به شرح آن پرداخته می شود.

^۲. تفسیر فی ظلال القرآن، ج ۱، ص ۱۸۱.

۱. ماده ی اولیه ی دنیا از نظر فیلسوفان و دانشمندان:

"تالس" نخستین فیلسوف یونانی که در سال ۶۴۰ پیش از میلاد می زیست، معتقد بود که جهان هستی از آب به وجود آمده است و همه ی تغییرات جهان در اثر عناصری است که در آب تأثیر می گذارد. وی معتقد بود، خاک ریزه، تخته سنگ ها در اثر تغییرات هوا پیدا شده و هوا آبی است که به صورت بخار درآمده و ابرها بخار های انباشته اند، آتش از برخورد اجسام منجمد شده که از آب به وجود آمده است پیدا شده. همه چیز در دنیا به اصل خود که آب است باز می گردد.

این فیلسوف ادعا می کند که هستی، آکنده از آب های قدیمی است و اطراف آن یخ بسته و آب را محاصره کرده است. از این صخره ها قطعه ای جدا مانده و بر روی آب قرار گرفته است که نامش زمین است.^۳ دانشمندان علوم طبیعی معتقدند که اصل هستی از گاز گرم متخلخل که فضا را پر کرده و محتوای دقایق ماده است و پیوسته در حرکت است، پدید آمده است. بیشتر دانشمندان برآنند که عالم هزاران میلیون سال پیش با رویدادی به نام "انفجار بزرگ" آغاز شده است. تصور می شود که در آن انفجار تمام ماده و انرژی موجود در عالم خلق شده است.

نظریه ی انفجار بزرگ در حال حاضر مشهورترین توضیح ارائه شده درباره ی منشأ جهان است. در سال ۱۹۲۷ م (۱۳۰۶ هـ ش) اخترشناس بلژیکی به نام ژرژ لومتر، این نظریه را مطرح کرد که عالم در ابتدا بسیار کوچک بود و این حالت عالم را "تخم مرغ کیهانی" نامید که پس از انفجار مهیب، عالم در حال انبساط کنونی را ایجاد کرد. در دهه های ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰ م نظریه ی "تخم مرغ کیهانی" تکمیل و به نظریه ی "انفجار بزرگ" تبدیل شد.^۴

این تئوری بیان می کند که دنیا در زمان های بسیار دور، در حدود ۱۳ میلیارد سال پیش در یک لحظه ی معین درون نقطه ای جای داشت که در آن انرژی و چگالی ذرات بی نهایت بود.^۵

بر اساس این مدل کیهان شناسی، هستی در یک انفجار شروع به خلاصی یافتن از تراکم و دمای بیش از حد نمود. بدین صورت عالم لحظه به لحظه وسیع تر می گشت و دما نیز به تبع آن رفته رفته کاهش می یافت.^۶ این

^۳. قرآن و علم امروز، ص ۶۹-۷۰.

^۴. دانشنامه ی آکسفورد، ج ۱، ص ۹۰.

^۵. جرم واحد حجم هر جسم را چگالی می گویند (نسبت جرم به حجم).

دانشمندان در خلال بررسی ها و مشاهدات خود پیرامون پدیده های عالم به این نتیجه رسیده اند که ماده در ابتدای آفرینش امر جامد و ساکن بوده، همچنین ماده در آغاز، شکل گاز مشتعل بسیار درهم فشرده و متراکم را داشته و در اثر انفجار بسیار شدیدی که در آن رخ داد، به توسعه و امتداد در پیرامون خویش پرداخت.

یکی از صاحب نظران تحت عنوان «پیدایش نخستین جهان» با مطرح کردن آیه ۱۱ سوره فصلت، مطالبی را از دانشمندان مختلف در مورد انفجار بزرگ و اولیه نقل می کند و سپس از قول « ادوارد لوترکیل» می نویسد که علم نه تنها حدوث عالم را ثابت می کند؛ بلکه روشن می سازد که دنیا از حالت گاز و دود در یک (لحظه معینی) در نتیجه یک انفجار بزرگ به وجود آمده است که بیلیونها سال پیش بود و هنوز هم در حال توسعه است.^۷

و هم چنین در باره آیه ۱۱ سوره فصلت و آیه ۳۰ سوره انبیاء مطرح کرده است که علم هئیت ثابت کرده که در ابتدای خلقت، کرات آسمانی به صورت دود و گاز بهم چسپیده و متصل بودند و بعدها به مرور زمان بر اثر فشردگی تراکم شدید گازها تبدیل به جسم شدند. این واقعیت علمی اولین بار توسط « لا بلاس» ریاضی دان و منجم معروف و مشهور فرانسوی، در حدود دو قرن پیش اظهار گردید و امروز نجوم جدید با دستاوردهای جدید خود صحت فرضیه علمی لاپلاس را ثابت کرده است که آغاز جهان از گاز و دود و بخار بوده است.^۸

دکتر «مورس بو کای» نیز با طرح آیات ۱۱ فصلت و ۳۰ انبیاء، بحث « روش اساسی ایجاد جهان در قرآن» را مطرح می کند و می گوید که قرآن وجود توده گازی با بخشچه های ریز را تأیید می کند و یک روند جدایی (فتق) ماده ای ابتدایی یگانه ای که عناصر نخست بهم ملصق (رتق) بودند را تذکر می دهد؛ سپس به نظریه تکوین عالم در دانش بشر نو می پردازد که « جهان از جرم گاز با دوران گند تشکیل شد»؛ انگاه می نویسد که دانش به ما می آموزد که جریان امر توسط تراکم سحاب و ابری نخستین و تفکیک آن روخ داده است. این دقیقاً همان است که قرآن به طریق کاملاً با ذکر ما جراهایی که « دود» آسمانی ابتدا یک نوع الصاق، سپس یک نوع انفکاک را به وجود آورده بیان می کند.^۹

^۶. جهت آگاهی بیشتر به سایت های باشگاه اندیشه، پاراسکار و مجله ی رشد رجوع شود.

^۷. اعجاز های علمی قرآن، ص ۲۲۵.

^۸. مطالب شگفت انگیز قرآن، ص ۱۷-۱۹؛ قرآن و علم روز، ص ۲۳۵.

^۹. مقایسه ای میان تورات، انجیل، قرآن و علم، ص ۱۸۹-۲۰۱.

سید هیبه الدین شهرستانی که از دانشمندان علم هیئت و نجوم است، وی معتقد است که مقصود از کلمه «دخان» در قرآن کریم، از مجموعه اخبار استفاده می شود که همان بخار است. روی این وصف، تمامی آسمانها هفتگانه که محیط بر زمین های هفتگانه است از بخار که همان دود است آفریده شده است. این دود، از دودی نیست که از آتش برخاسته باشد.^{۱۰}

سلیم الجابی که نیز از محققین اعجاز علمی قرآن کریم است، با طرح نظریه انفجار بزرگ و پس از بر رسی لغوی تفسیر آیه ۳۰ سوره انبیاء، به این نتیجه می رسد که آیه فوق و نظریه انفجار بزرگ منطبق هستند؛ روی این اساس، نه تنها موجود زنده از آب حیاط یافته است؛ بلکه همه موجودات مادی منشأ آن آب است که عبارت از همان گاز فشرده و تراکم شدید که در اثر انفجار شدید و بزرگ صورت گرفته و در اثر حرکت های تند و سریع در هم پیچیده و قطعاتی از آن به وجود آمده است.^{۱۱}

بنا به آنچه که از دیدگاه علم نجومی، هیئت و کیهان شناسی اشاره شد، و برخی اشاره به آیات قرآن و تطبیق آن به علم روز و طبیعی، بیانگر آن است و حکایت بر آن دارد که ماده اولی عالم ماده «دود، بخار و گاز» بوده است که هسته اصلی آنها آب است؛ چون هریک از این مواد که خاصیت مایعیت را دارد، به نحوی بی ارتباط از آب و مایعیت آن نمی باشد.

۲. ماده ی اولیه ی دنیا از نظر قرآن کریم:

تفسیر علمی برخی از آیات قرآن مورد بر رسی و توجه قرار گرفته است. دانشمندان کیهان شناسی و علوم هیئت و نجوم نیز در این آیات اشاراتی داشته و مطالب علمی خودش را به آن تطبیق نموده اند. از آنجای که چگونگی پیدایش جهان در اندیشه ها بوده که همیشه فکر بشر را مشغول کرده است. قرآن کریم در آیاتی اشاراتی به این مسأله کرده که دانشمندان نیز در این مورد نظراتی ابراز کرده اند که تا نظریات علمی شان را با اعجاز علمی قرآن اثبات کنند.

^{۱۰} . اسلام و هیئت، ص ۱۳۵-۱۴۵.

^{۱۱} . النظرية القرآنية الكونية حول الخلق العالم، ص ۱۰۶-۱۱۱؛ قرآن و علوم طبیعی و انسانی، ص ۲۷۵ بعد؛ قرآن و کیهان شناسی، ص ۴۶-۴۹.

از سوی دیگر، در برخی از آیات قرن کریم اشاره به آن دارد که خداوند فرموده است که هر چیزی زنده ای را از آب پدید آوردیم: «و جعلنا من الماء کل شیء حی»^{۱۲} برخی برآنند که خداوند ابتدا آب را آفرید، آن گاه آسمان ها و زمین و به طور کل موجودات مادی را از آب خلق کرد.^{۱۳}

قرآن کریم در مورد خلقت آسمان نیز می فرماید: «ثم استوی الی السما و هی دخان...»^{۱۴} سپس به آفرینش آسمان پرداخت، در حال که به صورت دود بود. این آیه شریفه خلقت آسمان را از دود بیان می کند. جمله «هی دخان»؛ آسمان در آغاز به صورت دود بود، نشان می دهد که آغاز آفرینش آسمانها از توده گاز گسترده و عظیمی بوده است و این با آخرین تحقیقات علمی در مورد آغاز آفرینش کاملاً هماهنگ است. هم اکنون نیز بسیاری از ستارگان به صورت توده فشرده از گاز و دخان هستند.^{۱۵}

و هم چنین، به هم پیوستگی آسمان و زمین اشاره به آغاز خلقت است که طبق نظرات دانشمندان، مجموعه این جهان به صورت توده ای واحد از بخار و دود بود که بر اثر انفجار بزرگ درونی و حرکت، تدریجاً تجزیه شد و کواکب و ستاره ها، از جمله منظومه شمسی و کره زمین به وجود آمد و باز هم جهان در حال گسترش است.^{۱۶}

در ذیل این آیه مبارکه کلامی از امام باقر علیه السلام رسیده است که فرموده که این دود از جنس دود که از آتش بر خواسته باشد نیست.^{۱۷}

اما آنچه که در بیان معصومین علیهم السلام در تفسیر و بیان آیه: «و جعلنا من الماء کل شیء حی» آمده اند، سخن از این دارد که نه تنها موجود زنده؛ بلکه منشأ همه چیز از آب است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده: «کل شیء خلق من الماء؛ خلقت هر چیز از آب است»^{۱۸} این بیان، یک بیان فرا گیر و مطلق است که شامل همه

^{۱۲}. انبیا، ۳۰.

^{۱۳}. دائرة المعارف قرآن کریم، ج ۱، واژه ی آب.

^{۱۴}. فصلت، ۱۱.

^{۱۵}. تفسیر نمونه، ج ۲۰، ص ۲۲۸.

^{۱۶}. همان، ج ۱۳، ص ۴۳۰.

^{۱۷}. «لما اراده الله سبحانه و تعالی ان یخلق السماء، امر الریاح فضربن البحر حتی ازیده فخرج من ذالک الموج والزید دخان ساطع من وسط من غیر نار، فخلق الله منه السماء؛ هنگامی که خداوند خواست آسمان را خلق کند به باد دستور داد در یاها را به هم زند تا این که به کف افتاد. از این موج واز این کف دودی که از وسط دریا ساطع بود، بدون آتش خارج شد، خداوند از آن دود اسمان را خلق کرد. (شرح نهج البلاغه ابن میثم، ج ۱، ص ۱۳۸).

^{۱۸}. توحید صدوق، ص ۶۶، ح ۲۰.

موجودات، اعم از زنده و غیر آن می شود و اشاره به آن دارد که همه چیز از آب خلق شده و منشأ اصلی آنها آب است؛ چنانکه در بیان دیگر معصومین نیز چنین آمده اند.

از محضر امام باقر علیه السلام نیز از خلقت اولیه عالم هستی سوال شده است. مردی از علمای شام خدمت ابا جعفر امام باقر (ع) رسیده که از شما سؤالی دارم. این سوال را از چند گروه پرسیدم که هر کدام به نحوی خاص به آن پاسخ داده اند. این سؤال در رابطه به آغاز آفرینش جهان است. امام فرمود: به شما چیزی بگویم و از آن خبر دهم که کسی نگفته و خبر نداده باشد. و آن این که خداوند متعال که نام و یاد آن بزرگ و عظیم است، او بود و بس... « فَأَوَّلُ شَيْءٍ خَلَقَهُ مِنْ خَلْقِهِ، شَيْءٌ الَّذِي جَمِيعُ الْأَشْيَاءِ مِنْهُ، وَ هُوَ الْمَاءُ »؛ اول چیزی که از مخلوقاتش خلق کرد، چیزی بود که تمامی اشیا و چیزها از او است، آن چیز، آب است. سپس سائل ادامه داده که آیا خداوند آب را از چیزی خلق کرد و یا این که چیزی نبود؟ امام فرمود: « خَلَقَ الشَّيْءَ لَا مِنْ شَيْءٍ قَبْلَهُ وَ لَوْ خَلَقَ الشَّيْءَ مِنْ شَيْءٍ، إِذَا لَمْ يَكُنْ انْقِطَاعٌ لَهُ أَبَدًا، وَلَكِنْ اللَّهُ وَلَا شَيْءٌ مَعَهُ وَ كَانَ خَالِقًا وَ لَا مَخْلُوقَ فَأَوَّلُ شَيْءٍ خَلَقَهُ مِنْ خَلْقِهِ الشَّيْءُ الَّذِي جَمِيعُ الْأَشْيَاءِ مِنْهُ وَ هُوَ الْمَاءُ ... »؛ خداوند چیزی را خلق کرد که چیزی پیش از او نبود؛ اگر منشأ خلق اول چیزی دیگری بود، دیگر ابدیت برای خداوند معنا نداشت؛ فلذا، زمان که ذات باری تعالی بود و هیچ مخلوقی دیگری را نیافریده بود، و اول چیزی را که خلق کرد و دیگر چیزها را از او به وجود آورد، آن چیز آب بود.^{۱۹ و ۲۰}

جابر بن یزید جعفی که از بزرگان تابعین به شمار می رود، از امام باقر علیه السلام پرسش هایی دارد که از جمله در رابطه با آغاز آفرینش جهان بوده است. آن حضرت در جواب می فرماید: «اول شیء خلقه من خلقه، الشیء الذى جميع الاشياء منه، و هو الماء؛ نخستین آفریده ای که خدا خلق کرد، چیزی است که تمامی اشیا از آن است و آن آب است.^{۲۱}

هم چنین محمد بن مسلم از امام صادق علیه السلام چنین روایت کرده است: «كان كل شىء ماء، و كان عرشه على الماء».^{۲۲}

^{۱۹} همان، ص ۶۷. کافی، ج ۸، ص ۹۴، ح ۶۷.

^{۲۰} . در «اول ما خلق» اشاره شده است که مراد از مخلوق اول در این روایت، مخلوق مادی است نه مخلوق معنوی؛ چون مخلوق اول معنوی، روح، قلم، عقل... (همان).

^{۲۱} . کافی، همان، ص ۹۵، ح ۶۷.

^{۲۲} . تو حید صدوق، ص ۶۶.

آیه شریفه: «وهو الذی خلق السماوات و الارض فی سته ایام و کان عرشه علی الماء»^{۲۳}، و او است که آسمان ها و زمین را در شش هنگام آفرید و عرش او بر آب بود، دلالت دارد که پیش از پیدایش جهان هستی، از آسمان ها گرفته تا زمین، آب پدید آمده است، زیرا در تعبیر «و کان عرشه علی الماء» واژه «عرش» که کنایه از علم خدای متعال است به همه مصالح و شایستگی ها و بایستگی های هستی، در برهه ای که جز آب چیزی نبوده است، در نتیجه، آیه کنایه از آن است که خدای تعالی بود و هیچ چیز با او نبود، و خداوند پیش از آفرینش جهان ابتدا آب، سپس همه مخلوقات را از آب آفرید. مقصود از این آب همان آبی است که سر منشا همه موجودات شده است چنان چه در برخی آیات منشأ موجودات زنده را آب آورده و در باره انسان از آن به تعبیر خاصی ذکر شده است، بر حسب ظاهر بیش تر مفسرین بر این عقیده اند که منظور از «ماء» همان پدیده نخستین است و نخستین چیزی که خدا آفرید آب بوده که تمامی پدیده ها از آن ریشه گرفته اند؛ اگر گفته شده که هر چیزی زنده از آب است، در باره انسان از آب «دافق و...» یاد شده است، اینها همه به وجود آمده از آن آبی است که منشأ او لیه خلقت عالم، اعم از زنده و غیر آن است که عرش (علم) خداوند بر آن تقدیر شده و اراده آن را کرده است^{۲۴}

۳. ماده ی اولیه ی عالم از نگاه امام علی (ع):

امام علی (ع) در نهج البلاغه، ضمن بیان افعال الهی؛ یعنی خلقت موجودات و تدبیر آنها، اعم از موجودات مجرد و مادی و موجودات ارضی و سماوی به این موضوع می پردازد و می فرماید: «ثم انشأ سبحانه فتق الاجواء...»^{۲۵}، خداوند جو و فضای وسیعی را خلق کرد و در آن جو و فضای وسیع، آب را خلق کرد و این آب روی باد قرار گرفته است؛ یعنی در واقع خدا در فضا بادی را خلق کرد و روی آن باد مایعی را که به صورت آب بوده، خلق کرده است که آن باد از زیر فشار آورده و آب را نگاه می دارد، تا این آب ثابت بماند. سپس باد دومی را خلق کرد که این باد آب را با فشار به هم می زند و در نتیجه امواج زیادی ایجاد می شود. این امواج به

^{۲۳} . فرقان، ۶.

^{۲۴} . تفسیر فخر رازی، ج ۲۴، ص ۱۶.

^{۲۵} . پس از آن خداوند طبقات جو را از هم گشود، و اطراف آن را باز کرد و فضاهای خالی ایجاد نمود، و در آن آبی که امواج متلاطم آن روی هم می غلطید، جاری ساخت، و آن را بر پشت بادی شدید، و طوفانی کوبنده حمل نمود، پس از آن باد را به باز گرداندن آن فرمان داد، و بر نگه داریش آن را مسلط ساخت، و به حدی که باید، مقرون نمود، فضای خالی در زیر آن گشوده و آب در بالای آن در حرکت بود، سپس خداوند طوفانی برانگیخت که جز متلاطم ساختن آن آب کار دیگری نداشت، و به طور مداوم امواج آب را در هم می کوبید، طوفان بشدت می وزید، و از نقطه ای دور سرچشمه می گرفت بعد از آن به آن فرمان داد تا آب های متراکم و امواج عظیم آب را بر هم زند، و امواج این دریاها را به هر سو بفرستد، پس آن را همانند مشکى به هم زد. نهج البلاغه، خ اول.

هم می خورد و در اثر برخورد این امواج کف هایی پیدا می شود (که در حقیقت کف ها عبارت از همان ذرات آبی است که به سمت بالا می رود) و از همان کف ها آسمان ها خلق شده است. از بعضی از روایات نیز استفاده می شود که از کف ها بخارهایی بلند شد که به صورت دود بود.^{۲۶} البته این دو منافاتی باهم ندارند؛ زیرا وقتی بخار زیادی در یک جا جمع شود و به سمت بالا برود، به دود شباهت پیدا می کند. بنابراین، اگر این بیان حضرت را با روایت دیگر، جمع کنیم می توان گفت که حضرت اصل عالم ماده را، آب می داند.

۴. جمع میان آیات، روایات و نظریات جدید:

بدون تردید منظور از واژه ی "دخان"؛ یعنی دود در قرآن کریم، دود اصطلاحی نیست؛ که از آتش است. بنابراین، دیدگاه امام علی (ع) با نظریه و تئوری جدید هم منافات ندارد. اصل عالم ماده به فرموده ی آن حضرت آب و یا به گفته ی دانشمندان علوم طبیعی ماده ی مذاب بوده است. امام علی (ع) در نهج البلاغه فرمود: در اثر حرکت کف ایجاد شد، منظور از کف همان ذراتی است که از مایع مذاب به سمت بالا رفته و سپس از آن جدا شده؛ یعنی در حقیقت تکه هایی از آن جدا شد و به صورت بخار بالا رفت و از بخار آن آسمان خلق شد و از خود کف زمین خلق شد. بنابراین، زمین هم از همان ماده ی مذاب بود و بعد روی آن بسته شده است. این مطلب قابل تطبیق بر نظریه ی انفجار بزرگ است که ذراتی از مایع مذاب جدا شده و به صورت زمین در آمده است.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که در برخورد با آیات و روایات باید جهاتی را مد نظر داشت:

۱. اگرچه از ظاهر قرآن و علم بر می آید که جهان در ابتدا از گازهای داغ تشکیل شده است، اما قرآن در مورد عناصر دیگر نظریه ی مهبانگ (انفجار اولیه) مطلب صریحی ندارد.
۲. از ظاهر آیات استفاده می شود که آفرینش جهان از آب بوده است.
۳. اگر روزی نظریه ی مهبانگ به صورت قطعی اثبات شود، این مطلب اعجاز علمی قرآن را اثبات می کند؛ چرا که نوعی راز گویی علمی قرآن کریم است.^{۲۷}

^{۲۶}. ابن میثم، شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۳۸.

^{۲۷}. برای اطلاع بیشتر رجوع شود به: پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، محمد علی رضایی اصفهانی، ج ۱، ص ۹۳-۱۰۵.

در نتیجه، بنا به آنچه از آیات قرآن و روایات و علوم طبیعی اشاره گردید، بیان گر این معنی است که ماده اصلی عالم طبیعت در حقیقت همان دود و بخاری است که بطوری طبیعی خود مایعی است که جدا از آب نیست. بنا بر این، آیه قرآن هیچگونه منافاتی با علوم طبیعی و روز ندارد.

منابع جهت مطالعه بیشتر:

۱. اعجاز قرآن از نظر علم روز، یدالله، نیازمند شیرازی، چاپ مهین، تهران، ۱۳۳۵ش.
 ۲. اعجازها و شگفتی های علمی قرآن، محمد علی رضایی اصفهانی، انتشارات علوم قرآن، قم، ۱۳۸۶ش.
 ۳. آغاز و فرجام جهان از نظر قرآن و علم، احمد مجلسی، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، قم.
- حدیث: « تَصَافَحُوا وَ تَهَادَوْا، فَإِنَّ الْمُصَافَحَةَ تَزِيدُ الْمَوَدَّةَ، وَالْهَدْيَةَ تَذْهَبُ الْغِلَّ؛ دست بدهید (مصافحه) به یک دیگر هدیه دهید؛ زیرا دست دادن بر محبت می افزاید و هدیه دادن کینه را مزداید.» (دعایم الاسلام، ج ۲، ص ۳۲۶).

منابع:

۱. اعجاز های علمی قرآن، جعفر رضایی فر، انتشارات فوژان، بی جا، ۱۳۷۵ش.
۲. اسلام و هیئت، سید هیبه الدین شهرستانی، مطبعة الغری، نجف الاشرف، ۱۳۵۶ش.
۳. پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، محمد علی رضایی اصفهانی، رشت، کتاب مبین، ۱۳۸۱.
۴. تفسیر فخر رازی، فخر رازی، ابو عبدالله محمد بن عمر، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
۵. تفسیر فی ظلال القرآن، سید قطب، دارالشروق، بیروت.
۶. تفسیر نمونه، جمعی از محققین، زیر نظر آیت الله مکارم شیرازی، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۵ش.
۷. توحید صدوق، ابن بابویه، محمد بن علی، قم، چاپ: اول، ۱۳۹۸ق.
۸. دانشنامه ی آکسفورد، علم و تکنولوژی، انتشارات پیام آزادی، ۱۳۶۵.
۹. دائرة المعارف قرآن کریم، نویسنده: مرکز فرهنگ و معارف قرآن، بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۲.
۱۰. شرح نهج البلاغه ابن میثم، کمال الدین میثم بن علی بن میثم بحرانی؛ مترجم محمدصادق عارف، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، - ۱۳۷۵.
۱۱. قرآن و علم امروز، عبدالغنی، خطیب، ترجمه اسدالله مبشری، تهران، ۱۳۷۵.

۱۲. قرآن و علوم طبیعی و انسانی، محمد علی رضایی اصفهانی، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، قم، ۱۳۹۲ش.
۱۳. قرآن و کیهان شناسی، عیسی مسترحمی، انتشارات علوم قرآن، قم، ۱۳۸۷ش.
۱۴. قرآن و علم روز، جواد افتخاریان، نشر نو، تهران.
۱۵. کافی، یعقوب کلینی، تهران، دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۵ش.
۱۶. مطالب شگفت انگیز قرآن، گودرز نجفی، بی نا، تهران.
۱۷. مقایسه ای میان تورات، انجیل، قرآن و علم، بوکای، موریس، ترجمه ذبیح الله دبیر، نشر فرهنگ اسلامی، تهران، ۱۳۶۵ش.
۱۸. النظریه القرآنیة الکوئیة حول خلق العالم، سلیم الجابی، مطبعة نصر، دمشق، بی تا.
۱۹. نهج البلاغه، ترجمه محمددشتی.